

Зіміна А.І.*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація: В статті досліджено характерні особливості сучасного розвитку процесу глобалізації світової економіки з урахуванням впливу транснаціоналізації виробництва, трансформації фінансової сфери, прискорення оперативності інформаційних комунікацій, збільшення міжнародних потоків товарів та послуг, реструктуризації складових елементів світової економіки.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, транснаціоналізація, інформаційні комунікаційні системи, кастомізація.

Аннотация: В статье исследованы характерные особенности современного развития процесса глобализации мировой экономики с учетом влияния транснационализации производства, трансформации финансовой сферы, ускорения оперативности информационных коммуникаций, увеличения международных потоков товаров и услуг, реструктуризации составляющих элементов мировой экономики.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, транснационализация, информационные коммуникационные системы, кастомизация.

Annotation: The article highlights the characteristic features of globalization process of modern world economy, including the influence of transnationalization of production, the speeding-up of informational and communication systems efficiency, the growth of international flows of goods and services, the restructuring of world economy constituent parts.

Key words: globalization, integration, transnationalization, informational and communication systems efficiency, customization.

Постановка завдання. Визначення характерних рис процесу глобалізації світової економіки та узагальнення напрямів впливу на її складові в умовах сучасного економічного розвитку, а також поглиблення взаємозалежності об'єктів та суб'єктів, формування конкурентних переваг країн з урахуванням рівнів й методів регулювання та попередження протиріч у функціонуванні світової економіки як єдиної системи.

Метою статті є аналіз сучасного стану глобалізації світової економіки в умовах поширення форм та видів міжнародних економічних відносин.

Викладення основного матеріалу. В сучасних умовах економічного розвитку, який характеризується значним поглибленням глобалізації, інтернаціоналізації та транснаціоналізації світового співробітництва спостерігається явище взаємозближення держав, народів,

* к.е.н., доцент, кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету

регіонів, що є важливою передумовою функціонування всіх складових системи світової економіки та формує сукупність політичного, економічного, правового, соціально-культурного, інформаційного та технологічного середовища життєдіяльності людини.

Ключовим поняттям, що характеризує сучасний стан світового розвитку є глобалізація – процес, що відображає перехід від економік окремих країн до єдиної економічної системи. Глобалізація водночас є передумовою та наслідком сучасної інформаційної революції, суть якої в розширенні, поглибленні та ускладненні взаємозв'язків та взаємозалежності суб'єктів та держав, що віддзеркалюється в процесах формування всесвітнього інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів та робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище, а також питань безпеки.

Феномен глобалізації виходить за суто економічні межі та охоплює практично всі сфери суспільної діяльності. Функціонування системи міжнародної економіки в умовах поглиблення процесу глобалізації характеризується, з одного боку, неоднорідністю темпів розвитку та потенціалу країн світу, а з іншого, зростанням взаємозалежності та взаємопроникнення, що може стати джерелом ризиків для економічної безпеки держави[3].

Глобалізація проявляється зокрема в підсиленні ролі наднаціональних та транснаціональних структур, які є учасниками системи міжнародних відносин: ООН, регіональні інтеграційні угруповання, Світова організація торгівлі, транснаціональні корпорації, а також в підвищенні пріоритету прав та свобод людини, універсалізації норм й соціальних стандартів [9].

Глобальних масштабів набуває розповсюдження інформаційних технологій, комунікаційних та транспортних мереж, потоків капіталу, міграції робочої сили. Це дозволяє акумулювати ресурси у перспективні напрямки на міжнародному рівні.

У глобальній інформаційній економіці більшого значення набувають нематеріальні активи, такі як комунікаційні зв'язки, персонал, торговельна марка, інтелектуальний потенціал, які амортизуються досить швидко. Найбільш глобалізовані компанії є активними суб'єктами отримання нових знань у всіх сферах та застосування їх у своїй практичній діяльності, постійно займаються пошуком нових концепцій та інвестують в інновації. В той час, як нові технології підтримують глобалізацію, вони є необхідним фактором відповідності продукту місцевим потребам та вподобанням споживачів [10].

Швидкий розвиток електронного бізнесу трансформує систему світової торгівлі завдяки аутсорсингу, бенчмаркінгу, формуванню клієнтських баз даних, усвідомлення факту, що значна частина вартості продукту формується за рахунок нематеріальних активів. Онлайновий бізнес з одного боку, викликає сумніви щодо майбутнього роздрібних підприємств (книжкових, музикальних, турагентств, брокерів, автодилерів), а з іншого - сприяє появі нових посередників інтернет-послуг.

З появою Інтернета суттєво зросли швидкість та точність операцій, можливість для охоплення більшого простору та проміжків часу, зниження витрат. Web-сайти пропонують своїм відвідувачам не тільки інформацію про компанію, її історію, політику, продукцію та вакансії, але й можливість здійснити купівлю.

На відміну від стандартизації виробництва, продукції, бізнес-процесів сьогоденні реалії передбачають інформатизацію бізнесу, персоналізацію, гнучкість виробничих комплексів, індивідуалізацію ринкових пропозицій, звернень та медіа, а також кастомізацію – спрямованість зусиль на певному споживачеві [6].

Формування організаційних структур управління підприємством за товарними групами трансформується в організацію за споживчими сегментами, а концентрація на прибуткових транзакціях у акценти на довгострокове задоволення та утримання споживача.

Поширення взаємозалежності впливає на вразливість світової системи локальних та регіональних проблем, що може принципово змінювати фактори сталого соціального та економічного розвитку. Перетворень набуває статус національного суверенітету, що підтверджується формуванням нового економічного порядку з домінуванням над національними інтересами міжнародних прав та обов'язків, режимів та норм.

Можливості суспільства адаптуватися до нових світових реалій формують його здатність вирішувати соціально-економічні проблеми. Глобалізацію вважають вагомим стимулом прискорення динаміки розвитку, що паралельно поглиблює світові диспропорції. Негативно її сприймають суб'єкти світової економіки, що недостатньо динамічні, недостатньо конкурентоспроможні та повільно реагують на надшвидку зміну умов економічного середовища та світового ринку.

Наслідками процесу глобалізації є інтеграція ринків, скорочення транспортних та комунікаційних витрат за рахунок технічного прогресу та формування системи загального інформаційного середовища. Сучасна економічна думка вважає суттєвим наслідком глобалізації - лібералізацію торгівлі, яка супроводжується поступовим скороченням методів й засобів протекціонізму, що стимулює міжнародний рух не тільки товарів та послуг, але й факторів виробництва взагалі. Про що свідчить результат активізації діяльності Всесвітньої торгової організації - інституту, який забезпечує формування уніфікованих правил та норм поведінки суб'єктів й об'єктів світового господарства на базі багатосторонньої домовленості [6].

Світовій економічній системі сьогодення притаманне підсилення дії факторів, які призводять до інтенсифікації міжнародної конкуренції та глобалізації виробництва, що супроводжується поступовим зменшенням розбіжностей між країнами. Основними причинами вважають: посилення подібності інфраструктури, поширення сучасних технологій, каналів розподілу, принципів маркетингу як довгострокової тенденції, збільшення кількості продуктів та торговельних найменувань, доступних у різних частинах світу, що є прикладом збільшення подібності потреб споживачів різної національної належності. Поступово кожна галузь економіки підпадає під дію певної технологічної революції, яка стимулює реструктуризацію, створює нові можливості для економічного лідерства, що в свою чергу змінює природу конкуренції.

Особливої уваги потребує функціонування специфічних суб'єктів господарювання – транснаціональних корпорацій, які формують завершений цикл відтворення та поєднують сфери виробництва, споживання, експорт-імпорт товарів та послуг, капіталу, технологій, праці поза межами національних кордонів [5]. Практично всі великі підприємства володіють мережею філіалів чи стратегічними об'єднаннями, які забезпечують їм необхідний вплив та гнучкість на ринку. В межах діяльності транснаціональних корпорацій відбувається третина світового товарообігу існує думка про загрозу владі та автономії держав з розповсюдженням конкурентної боротьби на світових ринках між глобальними компаніями.

Перебіг процесу глобалізації базується на припущенні, що рішення про інвестиції мають прийматися виключно з урахуванням найдешевшої робочої сили та мінімальних податків [1]. Однак, оскільки глобалізація пов'язана з поглибленням конкурентної боротьби за контроль над природними ресурсами та інформаційним простором завдяки використанню новітніх технологій, що дозволяє гнучко та швидко адаптуватися до змін на ринку, суб'єкти господарювання отримали нові можливості за для збільшення свого значення в світовій економіці. Одночасно ТНК здійснюють оптимізацію виробничих процесів, використання ресурсів й наукових розробок [9], диверсифікацію та управління

інвестиціями в світовому масштабі, про що свідчать дані Конференції ООН з торгівлі та розвитку ЮНКТАД, які публікуються в періодичних виданнях та містять інформацію про величину та географічний розподіл експорту/імпорту міжнародних інвестицій [2].

Внаслідок лібералізації торгівлі великі компанії обрали шлях оптимізації розміщення своєї мережі. Завдяки зростання незалежності компаній в прийнятті рішень про розміщення відбувається інтенсифікація конкуренції за отримання інвестицій між різними регіонами та містами, яку провадять міжнародні корпорації щодо реалізації стратегії оптимального розміщення виробництва. Це сприяло структурним змінам в організації виробництва, яка стала більш гнучкою. Відбулася часткова відмова від традиційних вертикально інтегрованих форм виробництва [8].

Динамічний характер глобалізації підтверджується низкою факторів, які стимулюють міжнародну конкуренцію. Зменшення можливостей реалізації продукції та розвитку виробництва у власній країні призвели до того, що успіх на міжнародному ринку для економічних суб'єктів став необхідністю.

Традиційні джерела порівняльних переваг, такі як вартість робочої сили, доступність сировинних факторів виробництва, почали втрачати своє значення. Нові технології ведуть до постійного зменшення частки прямих витрат на робочу силу в загальній структурі витрат. Технологічні ініціативи країн порівняно швидкоплинні в міру поширення технологій через ліцензування, інжинірингові компанії, світове наукове співробітництво. Ринок природних ресурсів став глобальним та значно спростився доступ до них. Всі ці зміни значно похитнули традиційний баланс порівняльних переваг в світі. Кожна географічна одиниця, країна, регіон, інтеграційне угруповання мають унікальний набір локальних умов, які мають сприяти розвитку певної галузі виробництва.

Незважаючи на тенденцію зниження торговельних бар'єрів та регіональні угоди у сфері світової торгівлі, спрямовані на лібералізацію міжнародної торгівлі, тиск з боку міжнародної конкуренції призвів до появи нової хвилі протекціонізму.

Характерною особливістю процесу глобалізації в економіці є посилення впливу найменших учасників, яким притаманні специфічні місії.

Суспільно-політична сфера з одного боку пов'язана з розвитком глобальних економічних, інформаційних та культурних процесів, а з іншого з визначенням національної ідентифікації. В цьому зв'язку виникає протиріччя, яке призводить до розпаду традиційних внутрішніх зв'язків, деградації неконкурентоспроможних виробництв, загострення безробіття, агресивного проникнення ідей, цінностей та моделей поведінки, які нехарактерні менталітету певного суспільства. Вплив відповідної реакції у вигляді військового націоналізму прямо пропорційно ідеологічному потрясінню суспільства. В цьому явищі проявляються передумови етнічних та релігійних конфліктів, які породжують тероризм. Значну роль відіграє ідеологічний фактор, що базується на розпаді системи централізованого планування та впровадженні принципу лібералізації, де панує вільна конкуренція. Проте більшість прихильників фрітрейдерства безумовно користуються завуальованими формами протекціонізму, оскільки застосовують нетрадиційні методи захисту національних або комерційних інтересів.

Найбільший розвиток процесу глобалізації проявляється в фінансовій сфері. Сучасні методи передачі інформації, системи електронний розрахунків та кредитних карток, супутниковий та волоконний зв'язок дозволяють практично миттєво використовувати фінансову інформацію, складати контракти, перерозподіляти ресурси з одних рахунків на інші незалежно від відстаней та державних кордонів, тобто створити світовий фінансовий ринок. Розпад Бреттон-Вудської системи та скасування режиму фіксованих валютних кур-

сів призвели до розмивання кордонів національних фінансових просторів, стимулювання експансії іноземного капіталу на національних фінансових ринках.

Прояв нового інструментарію валютно-фінансового ринку, що дозволяє розгорнути спекулятивні операції з курсами валют та цінними паперами, прискорює процес відокремлення фінансової сфери від реального сектора економіки. Це призводить до дестабілізації та до підвищення диспропорцій в світовій економіці та як наслідок до зростання соціальної поляризації. Сьогодні існує думка про те, що значні маси вільно мігруючого капіталу в змозі стимулювати або зруйнувати фінансову систему будь-якої держави та змінити структуру та пріоритети в економіці, особливо в умовах вилучення фінансової сфери з реального виробництва товарів та послуг.

Висновки. Завдяки процесу поглиблення світової міграції факторів виробництва, тобто капіталу, ресурсів, технологій, товарів та послуг, інформації, процес глобалізації світової економіки є умовою розвитку та прогресу людства.

Підвищення обсягів неконтрольованої влади суб'єктів, які діють в світових масштабах викликає небезпеку ризиків, пов'язаних з відокремленням та самодостатністю фінансових ринків, а саме валютних, фондових, кредитних та зміною структури світової економіки.

До основних характерних рис глобалізації відносять: технологічну інтенсифікацію, доступ до ресурсів в світовому масштабі, реалізація стратегії скорочення витрат виробництва, зростання значення іноземних ринків для національних виробників, інтенсифікація глобальних конкурентів, активізація іноземного інвестування, лібералізація та уніфікація фінансового ринку, а також глобальна концентрація та спеціалізація виробництва.

Застосування глобального підходу вимагає складної організаційної переорієнтації для багатьох суб'єктів господарювання. Звуженість внутрішніх інтересів певної країни, культурні та мовні розбіжності ускладнюють можливість вирішення проблем, тому вимагають нових підходів до визначення місця економік окремих держав на сучасній світовій арені.

Стрімкий розвиток різноманітних процесів в функціонуванні глобальної світової політико-економічної системи паралельно створюють та руйнують господарчі одиниці, характер відносин між ними, явища та прояви взаємодії. Тому процес глобалізації розглядається так неоднозначно та будь-які прогнози та можливі тенденції розвитку представляються не визначеними.

Література:

1. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.96 // Галицькі контракти.-1996.-№20.
2. Дэниелс Д. Радеба Л. Международный бизнес: внешняя среда и деловые операции. Пер с англ., 8-е изд. - М.: Дело ЛТД, 1998.
3. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент.-СПб: Питер, 2012.- 816с.
4. Предборський В.А.Економічна безпека держави: Монографія.- К.: Кондор, 2005. - 391с.
5. Пузакова Е.П..Мировая экономика и международные экономические отношения. – Ростов на Дону:Феникс, 2004.-448с.
6. Международные экономические отношения: уч. / Н.Н.Ливенцев; -2-е изд. –М.:Прспект, 2005. -648с.
7. Международные экономические отношения: уч. / А.И.Евдокимов. –М.: Проспект, 2005.-552с.

8. Международные экономические отношения: уч. / Под ред. Б.М.Смитиенко. –М.: ИНФРА-М,2005. -512с.
9. Международные экономические отношения: уч. / Под ред.Фаминского, 2-е изд. -М.: Экономист, 2004, -880с.
10. Міжнародна економіка: Підручник / А.П.Румянцев, Г.Н.Климко, В.В.Рокоча та ін.; за ред..А.П.Румянцева.- К.:Знання-Прес, 2003. – 447с.
11. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України. –Підручник, -К.: КНЕУ, 2003 -948с.
12. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. – К.: Логос, 1999. – 568с.